

EĞİTİMCİLERİN GENÇLERE İLİŞKİN OLUMLU VE OLUMSUZ TUTUMLARI

Doç.Dr. Mahmut TEZCAN*

Her toplumda eğitimciler, gençlerle her türlü ortamlarda karşılaşılırlar. "Eğitimciler" kavramı geniş anlamda ele alındığında ana-baba da bu gruba girerler. Fakat dar anlamda eğitimciler kavramı, okul içerisinde eğitim ve öğretimden sorumlu öğretmen ve yöneticileri kapsar. Burada, daha çok öğretmen ve yöneticilerin gençlerle olan davranışlarını ele alacağız.

Günümüzde aile kurumu birçok işlevlerini başka kurumlara devretmiştir. Ailenin eğitime ilişkin işlevleri de geniş ölçüde okula geçmiştir. Ergen, zamanının büyük bir kısmını okulda geçirmektedir. Bu sebeple okul içinde eğitimciler olarak öğretmenler ve yöneticilerle ergenin ilişkileri ortaya çıkmaktadır:

Öğretmenin gençlerle ilişkileri daha çok sınıf içerisinde söz konusudur. Öğretmenin dersteki davranış biçimleri, genellikle üçe ayrılır:

- 1) Otoriter davranışlar
- 2) Demokratik davranışlar
- 3) Umursamaz davranışlar.

Bu davranışların her biri farklı özellikler gösterir. Bu davranışlar genci etkilemesi bakımından önem kazanır.

1) Otoriter Öğretmen Davranışlarının Özellikleri

a) Öğretmen dersin tek yöneticisidir.

b) Dersin hazırlanması ve yürütülmesinden yegâne sorumlu kişi öğretmendir.

c) Öğretmen, ders sırasında öğrencilerden kayıtsız şartsız itaat ister.

*Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Öğretim Üyesi

19-21 Nisan 1985 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesince düzenlenen 7. Pediatri Günleri toplantısında sunulan tebliğdir.

d) Dersi yürütürken kırık notla tehdit, ceza vermek, sınıfta bırakmak, dövmek, idareye vermek gibi tehditlere sık sık başvurur.

Otoriter Davranışlar, Öğrenci Üzerinde Şu Etkileri Yaratır:

a) Öğretmenin dersteki zorlayıcı davranışı ortadan kalkınca öğrenci kendisini bir disiplinsizlik içinde bulur.

b) Öğrenci düşündüğü gibi faaliyette bulunamaz.

c) Öğrencide sorumluluk duygusu gelişmez. Çünkü aktif olarak dersin hazırlanması ve yürütülmesinde görev almaz.

d) Övme ve yerme bireysel olarak yapıldığından, öğrenciler arasında kıskançlık ve çatışma ilişkileri ortaya çıkar.

e) Öğrenci, dersin hazırlanma ve yürütülmesinde rol almadığından kendi başına ve bağımsız olarak araştırmaya, düşünmeye ve karar vermeye yönelmez.

f) Öğretmenin dersi zorlama ile yürütmesi dersi anlamaktan çok, ezberlemeye götürür.

g) Öğrenci o derse karşı soğuk, biran önce dersin bitmesini ister.

2) Demokratik Öğretmen Davranışları

a) Dersin asıl hazırlayıcısı ve yürütücüleri öğrencilerdir.

b) Öğretmen, dersin hazırlanması ve yürütülmesinde sadece yardımcı bir rol oynar.

c) Öğretmen, dersin hazırlanması ve yürütülmesinde öğrencilerin gruplar halinde çalışmalarını sağlar.

d) Öğretmen, öğrencilerin ders hakkında teklif ve isteklerine karşı olumlu bir tutum içerisindedir. Böylece ders hakkındaki kararın grup tarafından verilmesini sağlar.

e) Öğretmen, öğrencilerle her konuda konuşmaya hazırdır.

f) Öğretmenin öğrenciler hakkındaki eleştirileri bireysel olmayıp grupsal ya da tüm sınıf içindir.

Demokratik Davranışın Öğrenciye Etkisi

a) Öğrenci, kendi başına araştırma ve karar verme alışkanlığını elde eder.

- b) Öğrenci anlayarak öğrenir.
- c) Öğrenilen şey yavaş olduğu için kalıcı bir bilgi niteliği taşır.
- d) Öğrencide gerçek bir disiplin duygusu gelişir. Çünkü öğrenci, aktif olarak derse katılır ve dersi belirleyen değerleri kendisi ortaya koyar, ortaya koyduğu değerlere de isteyerek uyar.
- e) Öğrenciler arasındaki ilişkiler, kıskanmadan çok, yardımlaşma biçimindedir.
- f) Öğrenci aktif olarak dersin hazırlanma ve yürütülmesine katıldığından sorumluluk duygusu gelişir.
- g) Öğrencilerde öğretmene karşı güven duygusu oluşur.

3) Umursamaz Öğretmen

“Bırak istediği gibi yapsın” biçimindeki öğretmen davranışıdır.

- a) Öğrencileri derste belli bir amaca yöneltmez.
- b) Öğretmen tamamen öğrencilerin istek ve önerilerinin etkisi altındadır.

Umursamaz Davranışın Öğrenci Üzerindeki Etkisi Şunlardır:

Öğrenci derste istediğini yapmakta serbesttir. Öğrenci derste belli bir amaca yöneltilmediğinden, hayatta da belli bir amaca yönelemez. Öğrenci derste disiplinli davranmadığı için bu alışkanlığını hayat boyunca sürdürür. Öğrenciler belli bir amaca yöneltilmediklerinden sınıfta öğrenme ve çalışma atmosferi çok zayıftır. Sınıfta herkes istediğini yaptığı için farklı istekler çatışmalar doğurur.

Öğretmenin çok hoşgörülü ve babacan tutumu da öğrencilerde güvenlik yaratmaz. Güven arayan ergen, öğretmenin zayıflığında hiçbir dayanak noktası bulamaz.

Tek öğretmenli ilkokuldan çok öğretmenli ortaokula geçiş de ergende sorun yaratır. Birdenbire çok çeşitli etkilerle karşı karşıya kaldığını hissetmek, ergen için bir kaygı ve uyumsuzluk kaynağı olabilir.

Eğitmcilerin olumsuz davranışlarından birisi, okul ortamında gençlere otoriter davranmalarıdır. Ayrıca kalabalık okul ve sınıfta umursamaz davranmaları da bir başka olumsuz davranıştır. Toplumumuzda otoriterlik aile yapımızda egemen olduğu için, öğretmen

ve yöneticiler de bu toplumun ferdi olarak okulda da otoriter olabiliyorlar. Bu davranışın sebepleri geleneksel, kültürel olarak bu davranışın benimsenmesi ve disiplini sağlamanın en iyi yolunun sert davranma olduğu inancıdır ki bugün geçerli olmayan bir görüştür. Demokratik, hoşgörülü ve anlayışlı davranmak, günümüzde benimsenen davranıştır. Sevilmeyen öğretmenin özellikleri, otoriterlik, konusunu yeterince bilememezlik, gençler arasında eşit davranmamaktır. Otoriter davranışlar gençlerle diyaloga yanaşmamak sonucunu doğurmaktadır. Oysaki bu tutum da gerçek eğitimcinin davranışı değildir. Kalabalık sınıflarda diyalog pek elverişli olmayabilir. Fakat sınırlı da olsa belirli bir derecede diyalog çeşitli fırsatlarda gerçekleştirilebilir. Otoriter davranışlar çocuğun başarısını olumsuz olarak etkilemektedir. O öğretmeni sevmemek, dersine çalışmamak, öğretmeni başkalarına şikâyet ve ona saygısız davranmayı beraberinde getiriyor. Okul yöneticileri de eğitimci olarak öğrenci ve öğretmenler arasında iyi ilişkiler kurmalıdır. Oysaki ülkemizde yöneticilerin bu görevi yerine getirdikleri söylenemez. Öğrencilerle işbirliğine gitmemek, gençlere yeterince sevgi göstermemek, eşit davranmamaları da yöneticilerin olumsuz davranışları arasındadır. Öğrencilerin sevdiği öğretmen tipi, diyaloga yanaşan, kendilerine sorunlarının çözümünde yardımcı olan, arkadaş gibi davranan, kültürlü, ilgi çekici ve neşeli ders anlatan, hoşgörülü ve anlayışlı, güven verici öğretmenleri istemektedirler.

Okul, gence ahlâkî davranışının temellerini kazandırmalıdır. Öğretmen davranışları bu temele ters düşmemelidir.

Gençlere çocuk gibi davranmak, onların istemediği davranışlardır. Bizde çocuk eğitim yöntemleri ergenlere de uygulanmaktadır. Ergenin, davranışının en önemli özelliği, kendisini yetişkin olarak algılamaktır. Çocuk gibi davranışlar, onu uyumsuzluğa götürmektedir.

Eğitimciler, ergenin sevgi ve güvenini kaybetmemelidirler. Öğretmene, yöneticiye güvenen genç, uyumludur, sorunu azdır.

Öğrencinin anlaşılmayan davranışları, evdeki çatışmalar sonucu okula yansiyabilir. Öğretmen bu durumu anlayabilmeli ve araştırabilmelidir.

Okulun sadece zihinsel gelişmeye önem vermesi, toplumsal gelişmeyi ihmal etmesi de genç açısından sorun yaratmaktadır. Ülkemiz eğitim sisteminde okulların toplumsal faaliyetleri kısıtlaması yaygın bir uygulamadır. Toplumsal faaliyetlerin teşvik edilmesi, ge-

lecekteki rolüne hazırlanması ve toplum hayatında rol oynaması ergenin ihtiyaçları arasındadır. Gençle hayatla temas imkânları verilmelidir. Siyasal, ekonomik alanlardaki hak ve sorumluluklar, arkadaş ilişkileri, yetişkinlerle ilişkiler genci etkisi altına almıştır. Somut bilgiler verilerek gencin ihtiyacına yönelik olmak gerekir. Böylece onun toplumsallaşması daha sağlıklı olur. Yani okulda demokratik ortamların yaratılması genci toplumsallaştıran imkânlardır.

Eğitimcinin olumlu tutumlarından birisi de ergenin ailesi ile ilişkilerini düzene sokmaktır. Ergenin çatışmalarını çözmeye yetersiz kalan ana-babaya eğitimci yardımcı olmalıdır. Genci anlamak, bağımsızlığını gerçekleştirmekte velilerle işbirliğine giden bir öğretmenin tutumu olumludur ve tüm eğitimciler bu tür davranışları kazanmalıdır. Gencin ilişkilerini genişletmekte ona yardımcı olunabilir. Davranışlarının psikolojik sebeplerini, öğrencisini yakından izleyerek anlayabilir.

Eğitim sistemimizin okul başarısızlığına sebep olan bir yanı, dikkat ve belleği zorlayan bazı kavramların aktarılması temeline dayanmasıdır. Öğrenciler bunun gereği olarak belirli kalıpları bellemeye zorlanarak ezberciliğe itilmektedirler. Böyle bir sistem içinde çocuk, araştırma, bilimsel düşünme, karşılaştırma ve senteze varma imkânından yoksun bırakılmaktadır. İlk ve orta öğretim basamaklarında bu doğrultuda eğitilen gencin yüksek öğretimde kendini değiştirmesi mümkün olmamakta, üniversitenin inceleme ve araştırma özelliği gerçekleşmemektedir.

Eğitimde yaşayarak öğrenme ilkesi (J.Dewey), geçerli yaklaşımlardandır. Böylece kavramlar somuta indirildiğinde etkinlik kazanırlar. Bu yaklaşımın öğretmenin tarafından benimsenmesi olumlu bir tutumdur.

● Okul, gelişmekte olan bireye, çalışma ve diğerleriyle birlikte yaşama alışkanlığını kazandırma konusunda sorumluluk sahibidir. Bu konuda en çok katkısı olan kişi, şüphesiz öğretmendir.

● Okulun işlevi, bireyleri içinde yaşadıkları kültüre uyum göstermelerini sağlamaktır. Okuldaki eğitim programı çocuğun özelliklerini dikkate alarak hazırlandığı, öğretim programı zenginleştirildiği ve grup tartışmalarına yer verildiği takdirde, bu uyum ve çaba, olumlu yönde desteklenebilir.

Eğitimci olarak müfredat programları, gencin ihtiyaçlarını dikkate alarak hazırlanmalıdır. Grupsal faaliyetler ve tartışmalara kat-

mak ise okul ortamında öğretmen ve yöneticilerin görevidir. Böylece genç, birlikte çalışma, grupta konuşma becerilerini geliştirir. Konular, öğrenciyi ilgilendirecek türden ve hayatla ilgili olmalı, ergenin, cevabını aradığı sorulardan oluşmalıdır.

● Sınıf içi çalışmada olduğu kadar, öğrencinin grup içinde kendini gerçekleştirmesinde de, öğretmenin rolü büyüktür. Grubun uyumunu sağlamak her öğrencinin bu uyum içinde etkin, yaratıcı, mutlu ve başarılı bir birey olmasında yönlendirici olmak, öğretmenin eğitimcilik yeteneğine, anlayışına, sevecenliğine bağlıdır.

● Öğrencilerini ilgi, yetenek ve kişilik özellikleriyle ayrı ayrı tanıyabilmeli, öğretimlerini elden geldiğince bireysel olarak düzenleyebilmelidir. Şüphesiz bu tutum, imkânlar ölçüsünde gerçekleştirilmelidir.

● Öğretmen, ergenlik dönemi özelliklerini ve sorunlarını bilen, ergenin özel sorunlarına eğilebilen bir birey olmalıdır. Ergen, anne babasının etkisinden kurtulduğunda, kendisini bağımsız bir biçimde yönetemeyecek durumda ise, anne ve babasının yerine koyacağı bir modele ihtiyaç duyar. Ergenin sorunlarını bilen öğretmen, bu bakımdan iyi bir modellik yapabilir.

Öğretmen disiplini sağlamakla, çalışma grubu oluşturmakla, toplumun ahlâkını aktarmakla görevli bir liderdir. Gençleri tanımak, ihtiyaçlarını değerlendirmek ve onlara kendilerini ifade etme imkânını sağlamak zorundadır.

Hem toplumsal, hem de kişisel bakımdan kişileri işlemek, geliştirmek zorundadır.

Öğretmenin kişisel özelliklerinden birkaçı da aşağıdaki gibi olmalıdır. Bu özelliklere sahip öğretmenler, öğrencilere karşı olumlu tutum geliştirirler.

a) Mantıklı ve dengeli olma-yerli yersiz zamanlarda sert ya da hoşgörülü olan, bazan temizlikte titizlik gösterip boşveren, birgün ak dediğine başka bir gün kara diyen öğretmenlere saygılarını yitirirler.

b) İçtenli ve neşeli olma – Öğrenci ilişkilerinde ve derslerde içtenli olmalı, inanmadığı düşünceleri savunmamalı, yapılmamasını öğütlediği hareketleri kendisi de yapmamalıdır. Öğretmen canlı ve neşeli olursa öğrenciler de öyle olur.

c) Kendini sevdirme, arkadaşça davranma. Öğrenciler, sevdikleri öğretmenlerin dersine daha fazla çalışırlar.

- d) Düşünce, inanış ve davranışlarında dürüst olmalı.
- e) İnsanları tanıma ve değerlendirmede becerili olmalı. Duygusallığa kapılmamalı. Ozaman değerlendirmede hata yapar, öğrenciler arasında ayrıma gider.
- f) Eğitim ve öğretim yöntemlerini iyi bilmeli,
- g) Kendini yenileme, geliştirme,
- h) Kendi kişilik sorunlarını çözümlenmiş olmalı.

KAYNAKLAR

- Tezcan, Mahmut:** *Kuşaklar Çatışması*. Ankara, 1981.
- Tezcan, Mahmut:** *Eğitim Sosyolojisine Giriş*. Ankara 1981, Ank. Üni. Eğitim Fak. Yay. No. 91.
- Yılmaz, Tahsin:** *Eğitim Bilimine Giriş*, İst. 1972.
- Onur, Bekir:** *Ergenlik Psikolojisi* (Çeviri) Ankara, 1985.
- Yavuzer, Haluk:** *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul, 1984, Altun Kitaplar Yay.
- Uğurel-Şemin, Refia:** *Gençlik Psikolojisi*. İstanbul, 1980, İst. Üniv. Ede. Fak. Yay.
- YAZKO :** *Öğretmenin El Kitabı*. İstanbul, 1982.
- Banks, Olive:** *The Sociology of Education*. Sec. Prin. U.S.A. 1972.
- Boocock, S. Sarane:** *An Introduction To The Sociology of Learning*. U.S.A., 1972.
- Crow and Crow:** *Introduction to Education*, U.S.A., 1966.